

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző: Szatmári Mór

Cím: Csernátorny Lajos

Forrás:

Világ

Bp
(Hely)

1922. 12. 28.

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Osztályozás

Tárgy

92

Hely

Csernátorny Lajos

Idő

"1922"

Személy

SZÁZ MAGYAR ÉLET

CSERNÁTORNÝ LAJOS

IRTA: SZATMÁRI MÓR

Haynau 1849-ben in contumaciam halálra ítélte, mert Csernátorny Kossuth titkára és a Március 15-ike szerkesztője volt. Tehát hirdethet rebellis. Valami szerencsétlen névesere következtében helyette Csernyus Menyhért pénzügyminiszteri tanácsost akasztották fel. Az akkor huszonhatesztendő Csernátorny Párisba menekült. Ott élt nagy nyomorúságban, mert teljesen vagyontalan embert volt, egyedül arra a szerény jövedelemre utalva, amit azzal szerzett magának, hogy német, francia, angol lapoknak írogatott. Az októberi államcsíny után Bonaparté Napoleon, mint veszedelmes idegen forradalmárt, kitiltotta Franciaországból. Azzal is meggyanusították, hogy összekötésben áll a német rendőrséggel. Úgye az emigrációs tanács élé került, melynek egyik tagja Irányi Dániel volt. A tanács, mint afféle becsületbíró, fölmentette a súlyos vád alól. Csernátorny lelkében erős nyomot hagyott ez a kegyetlen dolog s ment mint az üldözött vad tovább az idegenben. Előbb Londonba, majd Amerikába. Később Olaszországba, ahol Garibaldi légiójához szegődött. Nem volt se nyugvása, se nyugalma. Sehoh se részesülhet szeretőben, soha sehoh se élvezte az emberi boldogság örömeit. A szíve megkérgeedett, s lelke megtelt valami különös mizantropiával. Pár esztendeig Angliában Bridgewater városban tanítószkodott. Együtt lakott Simonyi Ernővel, aki ugyanott a Payne-család nevelője volt.

Simonyi Ernő beszélt el nekem, hogy esténként kártyáztak. Pénzüik nem lévén, csak egy kretúra. Aki a partiet megnyerte, az csinált a maga javára egy kretávonást. Ilyen játék közben Csernátorny folyton veszekedett. Egyszer olyan dühbe jött, hogy valóságos botrányt csinált. Simonyi Ernő félretette a kártyát s azt mondta neki:

— Lajos, nem játszom veled többet. Mi csak kretúra játszunk a mégis ilyen botrányt csinálsz. Mit csinálnál te, ha valakivel pénzbe kártyáznál?

Még a koronázás és a kiegyezés előtt, 1867 tavaszán, minden kegyelemkérés nélkül hazajött. Figyelmeztették, hogy baja eshohik. De nem történt semmi baja. Csernátorny jól tudta, hogy a bécsi kormány már nagyon jámborrá lett a magyarokkal szemben. Ez a bátor fellépés tetszett idehaza s az alkotmány visszaállítása után, az első választásoknál Csernátorny a pesti Józsefváros polgársága képviselőjének választotta. Csernátorny a balközép vezére, Tisza Kálmán mellé állott, s Tisza Kálmánnak lett a publicistája, mint az *A Hon* főmunkatársa.

Új stílust, új hangot hozott magával. Olyant, amilyenhez nem voltak szokva a magyar politikai életben. Ilyen nyers stílussal, ilyen kíméletlen hangon nem írtak addig a magyar publicisztikában. Az ostorozó, vesékbe vágó gyilkos gunytól, az egyéni gyöngeket szinte vitriollal puskázó epés dialektikától megdöbbentek az emberek. Hamarosan híresekké és hírhedtekké váltak a *Rovás-ok*, meg az *A Hon* vezércikkei. A Deák-párti politikuskok, akik a legádázabb támadások célpontjai lettek, összedugták a fejüket. Lehetetlenné akarták tenni Csernátorny. Találtak rá alkalmat is, módot is. A hírlapi harcba egyszerre beledobták a párisi vádat. Hogy Csernátorny a németek számára az emigrációban kémkedett. Csernátorny provokálta *Somssich* Pált. Ennek segédei megtagadták felük nevében a lovagias elégtételadást. Az ügy becsületbíró élé került, mely kimondta, hogy *Somssich* nem köteles Csernátornyval megverekedni. Jól kimondták, kidolgozták ezt előre a hatalmas kaszinói urak. Pedig *Irányi* Dániel, mint a párisi tanács volt tagja, egyenesen kijelentette, hogy a tanács annak idején felmentette Csernátorny. A becsületbíróság verdiktje amolyan erkölcsi halálos ítélet volt. De közbejött valami. *Tisza* Kálmán, *Podmaniczky* Frigyes báró, meg *Jókai* Mór levelet intéztek *Csernátornyhoz*, melyben nagybecsülésükről és barátságukról biztosították. Ennek a három férfinak a véleménye pedig nagyobb sulyal bírt akkor a közvélemény előtt, mint a kormánypárti becsületbíróság lovagiaskodása. *Tisza* Kálmán, a balközép hatalmas vezére, még másképpen is rehabilitálta Csernátorny. Este a Nemzeti Színház egyik földszinti páholyában együtt jelent meg Csernátornyval. Ez nyílt demonstráció volt. Nem is maradt

el a hatása. Még egyszer megisméllődött ez a lovagiaskodási komédia, mikor Csernátorny *Pulszky* Ferencel támadt lovagias ügye s *Pulszky* nem akart megverekedni Csernátornyval, de ez már nem igen értett a magyar Rochefortnak. Így nevezték el Csernátorny. Az utóbbi eset csak arra adott alkalmat, hogy Csernátorny megvált *Jókai* lapjától s politikai barátai segítségével megalapította az *Ellenőr*-t, melyben azután folytatta kegyetlen harcát a Deák-párt ellen. De az *Ellenőr*-ben azután már kezdte előkészíteni a fuziót. Egyengette *Tisza* Kálmán számára az utat a nagy érvényesüléshez. Az egész magyar politikai világ meglepetésére egyszerre csak a balközép közjogi politikája ellen fordult. „*Lukas* mogyoró“-nak nevezte. Szállóige is lett belőle nyomban. Az volt az értelme, hogy a balközép közjogi politikájának csak héjja van, de magja nincs: *lukas* mogyoró. És *Saulusból* *Paulus* lett. Csernátorny csinálta a hangulatot a fuzió számára. Mikor azután 75-ben a fuzió csakugyan létrejött s röviddel azután a „*bihari* pontok szegreakeasztása“ révén *Tisza* Kálmán miniszterelnökké lett, Csernátorny tovább hadakozott a maga kíméletlen, kegyetlen módorában, de már nem a Deák-párt ellen, amely megszűnt, hanem *Sennyeyék*, meg *Apponyiék* és a szélsőbal ellen.

És ettől fogva Csernátorny *Tisza* Kálmán mellé állott másfél évtizeden keresztül. Soha kormányelnöknek ilyen hűséges, önfeláldozó, őnzetlen publicistája nem volt ilyen hosszú időn át. Csernátorny több volt *Tiszának*, mint *Kemény* Zsigmond Deák Ferencnek. Mert Deák Ferencért nem kellett annyit s oly kitarással verekedni, mint *Tiszáért*. Csernátorny folytonosan angardban állott és folytonosan verekedett *Tiszáért*. De abban is több volt, mint *Kemény* Zsigmond, hogy Deák Ferencnek nem kellett politikai tanácsokat adni, ellenben *Tisza* Kálmán minden tervét, minden szándékát megbeszélte Csernátornyval, aki erős befolyással volt másfél évtizeden keresztül a kormányelnökre és az egész kormányzatra, anélkül, hogy akármiféle aktív hatalmi szerepet vállalt volna. Maradt publicistának és *Tisza* barátjának.

Közéleti alakká lett. Félték tőle és haragudtak rá. A szürke, öregedő, monoklis, mogorva, zárközöl

ember, akit talán senki se látott mosolyogni, csak az egyéni integritásával imponált. Az ellenzéki sajtó kipécézte, támadta, üldözte abban a modorban, amelyet tőle tanult, de egészen megtanulni sohasem tudott. Állandó alakja volt az ellenzéki vicclapoknak, melyek gyakorta a legbrutálisabb formákban rajzolták ki. *Bartók Lajos Bolond Istók*-ja egyszer olyan képet hozott róla, hogy egy tányéraljára volt pingálva Csernátóny, amint a Tisza Kálmán talpát nyalja. Alatta egy kegyetlen vers, melynek ez volt a refrénje:

„Csernátóny, Csernátóny, Csernátóny,
Selma vagy!”

Karakterével a kora nem volt tisztában. Nem volt az, akinek tartották, mert nem volt az, akinek mutatta magát. Tudott ő szeretni is. Szerette a gyermekeket, a madarakat, meg Tisza Kálmánt. És szerette az édesanyja emlékezetét. Mikor halála után össezeiták a hagyatékát, találtak egy gondosan elteit csomagocskában néhány ősz hajszálát. Az édesanyja hajából. Ezt a neki drága ereklyét magával hordozta a száműzetésben, hosszú bolyongásaiban és megőrizte haláláig.

De legfőképp szerette a madarakat. Az Angol királynő-szállóadában lévő bégénylakásának előszobáját madárháznak rendezte be. Néha volt több mint száz madara. Mindeniknek külön üveges kalitkája, ellátva szép gyeppadocskával, fürdővel és hintácskával. Ő maga gondozta, etette, italta éneklő barátjait. Ő maga szerzett számukra különféle magvakat meg hangyatojást. Különös büszkesége telt egy ausztráliai fülemlében, amely szinte csodás hangon énekelt. Utazásai közben Hamburgban fedezte fel ezt a madarat s megvette 80 pengőforintért, ami akkoriban nagy pénz volt. Maga szállította haza kalitkában és örkdöött rajta a hosszú uton.

A madarai közt talán boldognak is érezte magát ez a rideg ember. Hallgatta éneklésüket és diskurálgatott velük. Azok voltak a pihenői, mikor a madaraival társalkodott. Madárházát elnevezte „Röpdé”-nek. Szarvas Gábor meg is haragudott ezért a furcsa szócrti és a *Nyelvör*-ben nagyon megtámadta

Csernátónyt e képtelen szóalkotásért. Ezzel bizony nem sokat törődött Csernátóny s az *Ellenőr* meg később a *Nemzet* minden ünnepi számába cikket irt *Röpdém előtt* címmel. Ezekben a cikkeken elfilozofálgatott a madaraival való beszélgetés formájában. A madarak talán megértették elméjének és kedélyének barangolásait. Mikor meghalt, már csak husz madár volt a „Röpdé”-ben. Ezeket végrendeletében Herman Ottónak, a híres ornitológusnak hagyta. Tudta, hogy Herman Ottó jól gondjukat viseli.

Ami Csernátóny karakterét leginkább jellemzi, sem a jóság, sem a rosszaság, sem a rideg mogorvaság, hanem a puritánságig menő önzetlenség. Gyűjtögetett volna vagyont és szegényül élt, szegényül halt meg. Mint Magyarország leghatalmasabb miniszterelnökének másfél évtizeden át híve, barátja és tanácsadója, hatalom volt, de soha a maga anyagi javára hatalmát, befolyását ki nem használta. Körülötte, mellette, az emberek gazdagodtak; jövedelmező állásokba jutottak. Kaptak rangokat, címeket, kitüntéseket, Csernátónynak nem kért semmi. Még egy rendjele sem volt. Az ilyen ember lehetett elég bátor ahhoz, hogy mikor 1872-ben a felirati vitánál megtámadta a Lónyay-kabinetet, odaharsogta a miniszterek felé ezt a híressé vált mondatot:

— Nagy baj az, hogy a miniszterek gazdagodnak, mikor az ország szegényedik.

Bátorsága, örökös támadó hajlama abban is magyarázatát találja, hogy nem volt félteni valója. Se vagyonát, se családját nem fenyegette veszély, mert nem volt neki. Maga-magát meg nem féltette. A hevenes esztendőkből nagyon elszaporodtak Pesten a revolverező német vicclapok. Csernátóny irtalmatlan hadjáratot indított ellenük. Mikor egyik ujságíró társa kérdezte tőle, nem fél-e a sajtóparazitáktól, Csernátóny így felelt:

— Bennem megvan a hívatottság arra, hogy harcot viseljek ellenük. Ninesen se feleségem, se nővérem, akiknek a becsületébe gázolhatnának, én meg elviselem, ha piszokt szórnak rám; csak eredménye legyen a munkámnak.

És volt eredménye, mert a német revolver-vicclapok csakugyan kipusztultak.

Am a tisztességes ujságírókhoz ragaszkodott, Amolyan üldözött fajtát látott bennük. A maga családját. A Hirlapírók Nyugdíjintézetének egyik lakomáján pohárköszöntőt mondott.

— Fiúk! — szólott az összegyűlt ujságírókhoz — én csak azt mondom, szeressétek egymást, mert ha mi nem szeretjük egymást, ugyan ki az ördög szeretne minket!

Hej, be sokszor idézgették már ujságírógyűléseken, lakomákon Csernátóny e mondását! Hanem azért a fiúk bizony nem szeretik egymást és ami gyűlölet rájuk ragadott a politikai piacokon, azt roppan buzgalommal szórják egymásra. Mostanában meg éppenséggel nagyobb buzgalommal, mint valaha.

Esztendőök hosszu során át összekuporgatott tízezer forintot. Ez volt az egész vagyona a könyvein meg a madarain kívül. Egyik takarékpénztárban helyezte el, hogy örökségül hagyja a hirlapírói nyugdíjintézetnek. Mikor egy cikluson át mandátum nélkül maradt, megszorult pénz dolgában. Kölcsönért senkihez se akart fordulni, tehát önmagától, a takarékpénztári letétből vett kölcsön ezer forintot. De minden hónap elsején pontosan visszafizetett száz forintot. Csak akkor nyugodott meg, mikor megint együtt volt a tízezer pengő forint.

Mikor Tisza Kálmán megbukott, Csernátóny alól kiesett az ő világának egy része. Hanem azért folytatta publicisztikai tevékenységét s erős, bátor harcosa volt a liberalizmusnak; de amikor Tisza Kálmán meghalt, az a megmaradt kis darab világ is kiesett alóla. Még jobban elvonult, még mogorvább lett, s harcias kedve is beletompult valami szomorú fásultságba. Csak a madaraiban télt még öröme, meg a könyvei közt. Rajongott Longfellowért, s ennek több költeményét lefordította. Ellenségei is elcsútlak. Némileg meg is feledkeztek róla. Mikor azután 1901 tavaszán meghalt, nemcsak a madarai gyászolták, hanem a nagy magyar közvélemény szinte tüntetett részvételével temetésén, melyet az Ujságírók Egyesülete rendezett. Nem voltak már ekkor Csernátónynak ellenségei, csak tisztelői.